

До разової спеціалізованої вченої ради
у Одеському державному університеті
внутрішніх справ

ВІДГУК

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Кудінова Сергія Сергійовича на дисертацію Горобця Євгена
Вікторовича «Оперативно-розшукове забезпечення кримінальних
проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності» на здобутті
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність дослідження. Основним завданням будь-якої сучасної правової держави є забезпечення прав людини. Це ставить низку вимог до організації та функціонування органів публічної влади загалом та правоохоронних органів, зокрема.

На сьогодні, у світі та Україні, одним з найнебезпечних явищ, якому протидіють правоохоронні органи є прояви організованої злочинності. Наша країна була і залишається країною зі значним рівнем організованої злочинності. Фахівці Центру дослідження незаконних ринків і конфлікту в Україні Глобальної ініціативи проти транснаціональної організованої злочинності, у 2023 році, реально оцінюючи кримінальні ризики, вказують, з одного боку на мінливість, з іншого – на реальність загрози організованої злочинності в Україні сьогодні та у майбутньому. Відповідно, питання ефективної протидії різним проявам організованої злочинності залишається одним із ключових напрямів реалізації державної політики. Протидія організованій злочинності повинна здійснюватися шляхом удосконалення законодавства, структурно-функціонального перебудовою правоохоронних органів, що цим займаються, озброєнням їх співробітників сучасними засобами протидії (у тому числі технологіями) та знаннями щодо сучасних та ефективних засобів її здійснення (щодо організаційно-тактичних форм організації роботи, використання спеціальних знань, проведення процесуальних дій, міжнародного співробітництва тощо). Особливої актуальності набуває це питання в діяльності національної поліції України, яка є одним з основних суб'єктів протидії організованій злочинності у нашій країні.

Зважаючи на викладене, ефективне досудове розслідування організованих форм злочинної діяльності не лише не втрачає, а й набуває ще більшої актуальності у сучасних умовах. Поряд із цим, незважаючи на адаптацію правоохоронної системи до моделі досудового розслідування, що була запроваджена КПК України у редакції 2012 року, залишається певна кількість проблемних питань, які стосуються участі оперативних підрозділів у досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень, їх взаємодії зі слідчими, правової регламентації цієї діяльності тощо. До інструментів, що можуть розглядатися засобами підвищення ефективності цієї діяльності є, у тому числі, й оперативно-розшукове забезпечення досудового розслідування.

Зважаючи на викладене, своєчасність та актуальність представленого здобувачем дослідження не викликає сумнівів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертацію виконано відповідно до положень Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (затверджена указом Президента України від 11.06.2021 № 231/2021), Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (затверджена указом Президента України від 24.03.2021 № 119/2021), Плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021-2023 роки (затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23.06.2021 № 756-р), пріоритетного напрямку «Правові механізми забезпечення і захисту прав та свобод людини», «Фундаментальні та прикладні проблеми наукового забезпечення боротьби зі злочинністю в Україні» Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 роки (затверджена постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26.03.2021 №12-21). Дослідження є складовою плану науково-дослідної роботи Одеського державного університету внутрішніх справ «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування правоохоронних органів в умовах розгортання демократичних процесів у державі»

(державний реєстраційний номер 0116U006773) та частиною загальної наукової теми, що виконується кафедрою кримінального процесу та криміналістики Одеського державного університету внутрішніх справ «Охорона та захист прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження» (0114U004019).

Структура та зміст роботи. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, які об'єднали 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Переходячи до аналізу змісту дисертаційного дослідження, відзначимо, що у *вступі* автором обгрунтовано актуальність обраної ним теми, сформульовано її мету, яка знайшла свою конкретизацію у відповідних завданнях, визначено новизну отриманих результатів, їх наукове й практичне значення для розвитку наук кримінально-правового циклу та вдосконалення правозастосовної практики. Визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наведено дані про апробацію результатів дослідження, наукові публікації здобувача.

Формуючи анотацію дослідження, автор вказав, що дисертація є першим дослідженням цієї проблематики, але на нашу думку, зробив цілком слушне уточнення на стор. 24, що робота є одним із перших досліджень за цією тематикою. Тут необхідно зауважити, що проблема оперативно-розшукового забезпечення кримінального провадження дійсно досліджена вченими, на що автор звернув увагу у вступі, але після прийняття КПК України 2012 року на монографічному рівні не досліджувалась, хоча загальнотеоретичні основи для розроблення такого напрямку діяльності оперативних підрозділів сформовані. Крім того, автором визначено, що об'єктом дослідження є діяльність уповноважених суб'єктів кримінальної юстиції без розкриття їх переліку, але із змісту основного тексту роботи зрозуміло, що пріоритетною для наукового дослідження була діяльність оперативних підрозділів НП України, як одного з основних суб'єктів протидії організованій злочинності, що й підтверджується відповідними даними емпіричного дослідження.

Перший розділ дисертації присвячений дослідженню змісту оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності. Розпочинаючи аналіз цих питань, автор звернувся до з'ясування змістовно-структурних характеристик оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень. Автором слушно звернута увага на кардинальну зміну моделі здійснення досудового розслідування, а також відмічено, що модель, яка закріплена у КПК України 2012 року є доволі ефективною, незважаючи на велику кількість змін, які були внесені. Можна підтримати позицію автора, що наявність значної кількості змін та доповнень до КПК свідчить про його адаптивність та необхідність продовження цієї роботи (с. 29-31). Закладаючи підвалини для власного наукового пошуку, автор звертає увагу, що проблематика оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування досліджувалась вченими у межах раніше чинного кримінального процесуального законодавства (с. 31-32).

У продовження автором здійснено наукове трактування окремих норм КПК України та Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» у порівняльному контексті, з метою обґрунтування існування такого напрямку роботи оперативних підрозділів, як оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження (с. 34-37), сформульоване визначення «оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінального провадження щодо організованих форм злочинної діяльності» (с. 37-38), а також виокремлено та охарактеризовано основні складові такої діяльності (с. 38-47).

Крім того, у цьому розділі проаналізовано процес розслідування кримінальних правопорушень щодо організованих форм злочинної діяльності як об'єкт оперативно-розшукового забезпечення. Розбудовуючи власну позицію щодо оперативно-розшукового забезпечення, здобувачем виокремлено, у якості об'єктів: досудове розслідування; судовий розгляд; інші процесуальні дії, які вчиняються уповноваженими суб'єктами, у зв'язку

із вчиненням діяння передбаченого законом про кримінальну відповідальність (с. 50-51). У подальшому автором охарактеризовано складові розслідування, їх особливості, вказано на їх тісні кореляційні залежності між собою (с. 52). Спираючись на напрацювання попередників, автором охарактеризовано структуру організаційного блоку розслідування (с. 52-54), виокремлено його складові (с. 54), які проаналізовано крізь призму оперативно-розшукового забезпечення (с. 55-63). Також у межах цього підрозділу детальної уваги приділено оперативно-розшуковому забезпеченню тактичного рівня розслідування (с. 63-65).

Другий розділ дисертації присвячений основним напрямам оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності. Закономірно, що на початку такого аналізу дослідник звернувся до вивчення особливостей реалізації матеріалів оперативно-розшукової діяльності. Приділено увагу питанням початку кримінального провадження у сучасних умовах, розмежовані об'єкти, які виявляються оперативними підрозділами до внесення відомостей до ЄРДР (с. 70), сформовані положення щодо сутності матеріалів оперативно-розшукової діяльності, а також їх класифікація (с. 72-75), виокремлені основні структурні елементи діяльності з реалізації матеріалів оперативної розробки (с. 81-85).

Надалі автор звернув увагу на особливості використання кримінального аналізу та інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування таких кримінальних проваджень, акцентувавши увагу на можливостях використання оперативних даних у розслідуванні (с. 90-98), а також можливостях використання різних форм кримінального аналізу під час розслідування, зокрема, відомостей з відкритих джерел (с. 91-106). Важливим є й виокремлення такого напрямку роботи як розшук підозрюваного у кримінальному провадженні. У межах аналізу цього питання автором розкрито питання планування розшукової роботи (с. 113-114), визначено її особливості у кореляції із початковими діями підозрюваного щодо здійснення переслідування (с. 115-121).

Продовжуючи пошук, автор звернув увагу на особливості роботи оперативних підрозділів щодо забезпечення безпеки учасників кримінального провадження. Використовуючи як відповідний критерій «стадійність злочинної діяльності», визначено відповідні різновиди протидії розслідуванню, виокремлено відповідну систему ризиків протидії розслідуванню та заходів, спрямованих на їх усунення, з урахуванням чого охарактеризовано два основних напрями роботи оперативних підрозділів з її подолання (с. 131-136).

У подальшому розкрито зміст, підстави застосування та структуру оперативного вивчення особи щодо якої не здійснюється оперативна розробка чи досудове розслідування (с. 136-138), як одного з засобів забезпечення безпеки осіб.

Третій розділ дослідження присвячений оперативно-розшуковому забезпеченню розслідування кримінальних проваджень щодо окремих форм злочинної діяльності, де автором сформовані чинники, які сприяють ефективності такої роботи щодо організованих злочинних угруповань загальнокримінальної спрямованості (с. 149), а також виокремлені та охарактеризовані основні напрями оперативно-розшукового забезпечення розслідування таких проваджень, зокрема:

- організація взаємодії із пенітенціарними установами (с. 150-162);
- забезпечення підготовки та проведення окремих слідчих (розшукових) дій та реалізація інших процесуальних заходів (с. 162-165);
- проведення комплексних розвідувальних заходів у середовищі та інфраструктурі злочинності.

Крім того, дисертантом проаналізовані й особливості оперативно-розшукового забезпечення кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності економічної спрямованості, де основний акцент зроблено на характеристиці процесу розслідування, який і зумовлює основні форми та напрями оперативно-розшукової роботи (с. 167-168), а також виокремлені та охарактеризовані основні напрями такої діяльності (с. 168-181).

З огляду на викладене, можна вважати, що поставлені у роботі мета, завдання вирішені, а основні результати – висвітлено у висновках.

Наукова обґрунтованість положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Викладені у роботі Є. В. Горобця положення стосуються проблем, що охоплені темою, їх наукова обґрунтованість забезпечується:

- по-перше, структурою дослідження, яка у цілому відповідає меті й завданням роботи, та дозволила, відповідно до наукової спеціальності, послідовно розглянути проблеми, визначені автором;

- по-друге, опрацюванням дисертантом відповідної джерельної бази – достатньої кількості видань кримінального процесу, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності, нормативних актів, що регламентують протидію організованим злочинності, результатів опитування 129 слідчих Національної поліції України та 187 оперативних працівників, а також власним досвідом роботи дисертанта в правоохоронних органах (с. 24, 197-216);

- по-третє, обраною методологією дослідження, яка ґрунтується на діалектичному, догматичному, формально-логічному, порівняльно-правовому, прогностичному, системно-структурному, соціологічному методах та методі структурного аналізу (с. 23-24)

Новизна представлених теоретичних результатів, проведених здобувачем досліджень. Автор провів наукове дослідження, в якому комплексно, з використанням сучасних методів наукового пізнання та врахуванням новітніх досягнень теорії та практики сучасної науки, здійснив розробку проблем оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності.

Оцінюючи новизну одержаних результатів, слід зазначити, що у межах наукового пошуку дисертантом надано визначення оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності, як узгодженого комплексу заходів, переважно

негласного характеру, який реалізується оперативними підрозділами ініціативно та/або за координації слідчого чи прокурора на усіх стадіях кримінального провадження з метою створення оптимальних умов для здійснення процесу досудового розслідування та судового розгляду. (с. 25).

Важливе значення для оцінки наукової новизни роботи також мають виокремлені дисертантом основні структурні елементи такої діяльності (с. 25):

- створення оптимальних умов для початку кримінального провадження та подальшого здійснення кримінального переслідування;

- своєчасне виявлення та вжиття заходів щодо нейтралізації протидії досудовому розслідуванню та судовому розгляду кримінального провадження; здійснення необхідних заходів щодо захисту джерел доказів, зокрема й шляхом вжиття комплексу ініціативних агентурно-оперативних заходів;

- сприяння слідчому у визначенні стратегії розслідування та прийняття окремих організаційно-тактичних рішень;

- виконання функцій кримінального аналізу з метою інформаційно-аналітичної підтримки розслідування;

- сприяння у використанні слідчим у кримінальному провадженні конфіденційного співробітництва;

- забезпечення проведення негласних операцій у межах кримінального провадження;

- розшук осіб, які ухиляються від кримінального переслідування.

Позитивної оцінки також заслуговують висновки дисертанта щодо (с. 25-27):

характеристики процесу розслідування, як об'єкту оперативно-розшукового забезпечення, визначення основних напрямів залучення та функціональної спрямованості оперативних підрозділів під час здійснення планування розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності на різних рівнях;

класифікації матеріалів оперативно-розшукової діяльності, які використовуються як приводи та підстави початку кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності за такими критеріями: способом формування; змістом; функціональною спрямованістю; суб'єктами формування; рівнем надійності фактичних даних; рівнем систематизованості;

визначення комплексної форми роботи оперативних підрозділів – оперативне вивчення особи, щодо якої не здійснюється оперативна розробка чи кримінальне переслідування, як системи гласних та негласних агентурно-оперативних заходів, що входять до системи оперативного (ініціативного) пошуку, спрямованих на вивчення способу життя, зв'язків та інших даних про особу з метою встановлення мотивації її поведінки під час досудового розслідування та своєчасного виявлення обставин, які свідчать про здійснення щодо такої особи протиправного тиску з боку підозрюваного чи його зв'язків, а також наявності реальної загрози життю чи здоров'ю особи та/або членам її сім'ї чи близьким родичам;

особливостей оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності загальнокримінальної спрямованості у частині: а) виокремлення ознак внутрішньокамерної розробки, яка проводиться у межах розпочатого кримінального провадження; б) визначення основних завдань, які вирішуються під час такої розробки; в) конкретизації форм та напрямів участі оперативних підрозділів у плануванні проведення комплексних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних заходів;

особливостей оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності економічної спрямованості у частині конкретизації напрямів роботи оперативних підрозділів.

Таким чином, ступінь наукової новизни дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків і сформульованих рекомендацій відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Практичне значення отриманих результатів. Основні положення, висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, використовуються у: *практичній діяльності правоохоронних органів України* – при розробленні та удосконаленні відомчих нормативно-правових актів, підготовці посібників, методичних рекомендацій щодо оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності (акт впровадження у практичну діяльність підрозділів внутрішньої безпеки Національної поліції України від 27.05.2024) (с. 236-237); *науково-дослідній діяльності* – під час проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень проблемних питань організації роботи оперативних підрозділів Національної поліції України (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 09.05.2024) (с. 233-235); *навчальному процесі* – викладені у дисертації положення використовуються під час підготовки посібників, методичних рекомендацій, проведення лекцій, семінарських і практичних занять з курсантами та слухачами закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час викладання навчальних дисциплін: «Криміналістика», «Кримінальний процес», «Методика розслідування окремих видів кримінальних правопорушень», «Оперативно-розшукова діяльність» (акт впровадження Одеського державного університету внутрішніх справ від 09.05.2024) (с. 231-232).

Вищевикладене є підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Горобця Євгена Вікторовича «Оперативно-розшукове забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності», як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки криміналістики, кримінального процесу та оперативно-розшукової діяльності проблеми.

Повнота викладу основних результатів дисертації у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні положення та висновки, що сформульовані у дисертації відображено у шести наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, дві – тези доповідей на науково-практичних конференціях (с. 222).

Відсутність порушення академічної доброчесності. За результатами аналізу роботи, порушень вимог академічної доброчесності не встановлено, під час використання в роботі наукових результатів, ідей, думок і матеріалів інших авторів, здобувачем здійснено посилання на їх публікації.

Реального або потенційного конфлікту інтересів у офіційного опонента щодо здобувача, його наукового керівника та інших членів разової спеціалізованої вченої ради немає.

Загалом, позитивно оцінюючи рецензовану дисертаційну роботу, необхідно акцентувати увагу на деякі положення дисертації, які **потребують врахування, уточнення або можуть стати предметом дискусії** під час її захисту. Зокрема :

1. Дисертаційне дослідження значно виграло, якби автор у другому розділі дисертації присвятив більш детальну увагу аналізу особливостей оперативно-розшукового забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, а також, можливо, виокремив перелік таких дій. Тим більше, що в самій роботі він неодноразово наголошує, що оперативно-розшукове забезпечення слідчих (розшукових) дій є одним з напрямів оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень(с. 46-47,165). Слід зазначити,що на це вказали й 94% опитаних здобувачем респондентів (с. 229)

2. Аналізуючи початковий етап кримінального провадження, автором використовується не зовсім усталений у криміналістичній науці підхід, оскільки здобувач наголошує на тому, що ним виокремлені типові форми початку кримінального провадження (с.4). Однак, в науці, для характеристики умов, що склались в певний час або за певних умов

у кримінальному провадженні або під час оперативно-розшукової діяльності, використовується та є усталеним термін – ситуації: слідчі ситуації (є категорією криміналістики), оперативно-розшукові ситуації (є категорією оперативно-розшукової тактики).

3. Проведення ґрунтового аналізу сучасного стану наукового забезпечення досліджуваної проблематики значно посилило б дисертаційне дослідження у контексті конкретизації теоретичної основи його проведення та виокремлення основних наукових концепцій, на які опирався автор. На думку офіційного опонента бажаним було б надання оцінки співвідношенню оперативно-розшукового забезпечення досудового розслідування з інститутом взаємодії слідчого і оперативних підрозділів під час розслідування, його місця у оперативно-розшуковій тактиці тощо.

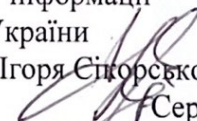
4. У роботі автором у порівняльному контексті досліджується кримінальне процесуальне та оперативно-розшукове законодавство (с. 44), але зважаючи на обсяги та складність правового регулювання оперативно-розшукового забезпечення розслідування кримінальних проваджень, вказане питання слушно було б проаналізувати на рівні окремого підрозділу, або щонайменше, включити до висновків роботи положення щодо його правових засад, оскільки вони є основою діяльності будь-яких державних і, особливо, правоохоронних органів.

5. До зауважень технічного характеру ми відносимо вживання без надання визначення (або авторського розуміння) у роботі понять «основні» та «допоміжні оперативні підрозділи» (с. 76), «кримінальне переслідування» (с.4, 26), «органи кримінального переслідування» (с.30), «тактичне планування розслідування» (с.63), а також здійснення наукового пошуку на підставі матеріалів Національної поліції, без зазначення цього у назві роботи.

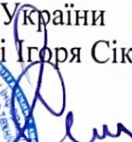
Однак, висловлені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну та високу оцінку виконаної роботи як актуального, якісного, завершеного наукового дослідження, у якому вирішено окрему наукову проблему.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам. Узагальнюючи викладене, можемо дійти висновку, що дисертація «Оперативно-розшукове забезпечення розслідування кримінальних проваджень щодо організованих форм злочинної діяльності» є самостійною кваліфікаційною науковою працею, яка виконана здобувачем особисто, містить нові науково-обґрунтовані теоретичні результати проведених ним досліджень, що мають важливе значення для розвитку правової науки. Робота відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44 (зі змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 21.03.2022 № 341, від 19.05.2023 № 502), а також Вимогам до оформлення дисертацій, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 № 759), а її автор Горобець Євген Вікторович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

Головний науковий співробітник
Науково-дослідного центру
Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
доктор юридичних наук, професор Сергій КУДИНОВ

Підпис д.ю.н., професора Кудінова С.С. засвідчую

Начальник Інституту спеціального зв'язку та захисту інформації
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
кандидат філософських наук, професор,
заслужений працівник освіти України Олександр ПУЧКОВ

«08» липня 2024 року

